

istorii ta kultury Ukrainy u 28-my tomakh (Vol 1, libr.2, pp. 871–872). [in Ukrainian].

5. Jekshut, S. (2012). *Povsednevnaia zhizn' russkoj intelligencii ot epohi Velikih reform do Serebrjanogo veka. [Daily life of Russian intelligentsia from epokhi of Great reforms to Silver age]*. Moscow: Molodaja gvardija. [in Russian].

6. Pamjatnik Bogdanu Hmel'nickomu. (Istoricheskij ocherk ego sooruzhenija) (1888) [Monument of Bohdan Khmelnickiy (Historical essay of his building)]. *Kievskaja starina. Kievan old times*, Vol. XXII, Iyul', pp. 145–156. [in Russian].

7. Lazarevskiy, H.O. (2007). *Kyivska starovyna. Statti, spohady, doslidzhennia Hliba Lazarevskoho [Kievan antiquity. Articles, memory, researches of Hlib Lazarevskiy]*, (pp. 15–281). Kyiv: MAUP. [in Ukrainian].

8. Kondakov, S. (1915). *Spisok russkih hudozhnikov. K jubilejnomu spravochniku Imperatorskoj Akademii hudozhestv [List of the Russian artists. To the anniversary reference book of Emperor's Academy of arts]*. St. Petersburg, T-vo R.Golike i A.Vil'borg. [in Russian].

9. Nikitenko, A.V. (1905). *Moja povest' o samom sebe. Zapisi i dnevniki (1804–1877), [My story about to itself. Records and diaries. (1804–1877)]*, (Vol II). St. Petersburg, Tipogr.T-vo «Trud». [in Russian].

10. O podpiske na sooruzhenie pamjatnika Bogdanu Hmel'nickomu (1870). [About subscription on building of monument of Bohdan Khmelnickiy]. *Russkaja starina. Russian old times*, vol. II, pp. 317–318. [in Russian].

11. Storozhenko Mykola (2005). *Z moho zhyttia [From my life]*. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].

12. Hlyz, Yu. (2019). *Kyivska miska дума: rozbudova modernoho mista. [City thought of Kyiv: re-erecting of modern city]*. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. [in Ukrainian].

13. Umanskiy, A.M. (1897). Pamjati M.O. Mikeskina [To Memory of M.O. Mikeskin]. *Istoricheskij vestnik. The Historical announcer*, vol. LXVII, pp. 624–651. [in Russian].

14. Zapiski Aleksandra Ivanovicha Kosheleva (1812–1883 gody) (2002) [Messages of Alexandr Koshelev (1812–1883 years)]. Moscow: Nauka. [in Russian].

15. Stepovyk, D.V. (1990). *Skarby Ukrainy [Treasures of Ukraine]*. Kyiv: Veselka. [in Ukrainian].

16. Kistiakivskiy, O.F. (1995). *Shchodennyk (1874–1885) [Diary (1874–1885)]*. Vol. 2 (1880–1885). Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].

17. Chtenija v Istoricheskom obshhestve Nestora letopisca (1888) [Reading in Historical society of Nestor chronicler]. Vol. 2. Kyiv: Tip. S. Kulzhenko. [in Russian].

18. Cerkovnyja jubilejnija prazdnestva v Kieve (1888) [Church anniversary celebration in Kyiv]. *Kievskie eparhial'nye vedomosti. Diocese lists of Kyiv*, 25–26, 1–8 ijulja, pp. 367–373. [in Russian].

19. Vitte, S. (1924). *Vospominanija [Memory]*. Vol. III. Leningrad., Gos. izdatel'stvo, 1924. [in Russian].

20. *Senatorska reviziia Kyivskoi ta Chernihivskoi hubernii: zi shchodennyka O.O. Polovtsova (zhovten 1880 – traven 1881) (2019) [Senatorial revision of the Kyivan and Chernihiv provinces: from the diary of O.O. Polovtsov (October 1880 is May 1881)]*. Kyiv, StreamARLine. [in Ukrainian].

21. Meshherskij, V.P. (1898). *Moi vospominanija [My memory]*. Vol. 2. St. Petersburg, Tipografija knjazja V.P. Meshherskogo. [in Russian].

22. Feoktistov, E. (1991). *Za kulisami politiki i literatury (1848–1896). Vospominanija [Behind the scenes of policy and literature (1848–1896). Memories]*. Moscow, Novosti. [in Russian].

23. *Pis'ma Pobedonosceva k Aleksandru III. (1926). [Letters of Pobedonoscev to Alexander III]*. Vol. II. Moscow: Novaja Moskva. [in Russian].

24. Chestvovanie 900-i godovshhiny kreshhenija Rusi v Kieve (1888) [Celebration in honour of 900th anniversary of christening of Rus in Kyiv]. *Niva*, 33, 13 avgusta, pp. 827–828. [in Russian].

25. Ukaz Svjatejshago Pravitel'stvujushhago Sinoda ot 30 ijunja 1888 goda za № 4047. (1888). [Decree of Svjateyshiy Pravitel'stvuyuschij Synod from June, 30, 1888 after 4047]. *Kievskie eparhial'nye vedomosti Diocese lists of Kyiv*, 29–30, 1–8 avgusta, pp. 425–426. [in Russian].

26. Makarov, A. (2005). *Malaja enciklopedija Kievskoj stariny [Malaya encyclopaedia of old times of Kyiv]*. Kiev, Dovira. [in Russian].

27. Antonovych, V. (1995). *Moia spovid: Vybrani istorychni ta publitsystychni tvory [My confession: Historical and publicism works are chosen]*. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 02.02.2020 р.
Рекомендована до друку 10.03.2020 р.

УДК 94(477):351.777«1874/1917»+378.015.31:159.93

О.І. Курок
А.П. Гриценко

ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ В ГЛУХІВСЬКОМУ УЧИТЕЛЬСЬКОМУ ІНСТИТУТІ У 1874–1917 РОКАХ

Авторами статті проаналізовано історію розвитку Глухівського учительського інституту з часу його створення і до 1917 року через призму методичної діяльності його викладачів та студентів. У ході розгляду даного питання представлено досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії, що навчалися у виші. Звернено увагу на те, що в учительському інституті запроваджувалися передові методики того часу з формування предметно-історичних компетентностей, які актуальні й нині.

На прикладах підтверджено необхідність розвитку у майбутніх учителів історії загальнопедагогічних умінь і навичок, що включають педагогічне спілкування, уміння здійснювати контроль, навички самостійної роботи та здатність до педагогічної творчості й імпровізації, а також потребу у професійно-педагогічному самовдосконаленні.

Ключові слова: Глухівський учительський інститут, професійна компетентність, майбутні вчителі, професійна підготовка.

Діяльність першого на теренах сучасної України закладу вищої педагогічної освіти – Глухівського учительського інституту – з часу його відкриття була направлена на активну методичну діяльність викладачів з підготовки вихованців до майбутньої професійної діяльності учителями міських шкіл. Безперечно, у період 1874–1917 рр. були закладені значні підвалини теоретичної підготовки та практичного досвіду з формування професійної компетентності майбутніх учителів, які опиралася на чітку методичну систему професійно-педагогічної підготовки студентів, що склалась на рубежі XIX–XX ст. та була підсилена змістовною діяльністю педагогів у стінах першого учительського вишу.

Питання аналізу історичного досвіду України в галузі підготовки вчителів у системі вищої освіти широко вивчалось у працях В. Ковальчука, В. Майбороди, С. Нікітчиної, Ф. Паначина, О. Сухомлинської, М. Ярмаченка; аспекти функціонування Глухівського учительського інституту досліджували В. Белашов, Л. Гнатюк, М. Гурець, Л. Задорожна, В. Заїка, В. Зінченко, В. Крижанівський, О. Курок, І. Ляшко, В. Ткаченко. Питання формування професійної компетентності у майбутніх педагогів активно досліджується вченими К. Бахановим, В. Бондарем, В. Власовим, О. Локшиною, Ю. Малієнко, О. Савченко, О. Пометун. Крім того, вченими Л. Задорожною, В. Крижанівським, В. Курок, Т. Хоруженко досліджували різні аспекти методичної підготовки майбутніх учителів вишу з різних навчальних предметів.

У той же час залишається недостатньо вивченою проблема визначення досвіду формування професійної компетентності майбутніх учителів історії, які навчалися в Глухівському учительському інституті у 1874–1917 рр., що і є головним завданням даної статті.

Глухівський учительський інститут розпочав свою роботу у вересні 1874 р. У «Оголошенні від начальства Київського учбового округу» про відкриття у Глухові 1874/75 н. р. учительського інституту зазначалося, що до інституту при-

ймаються особи усіх звань і станів, не молодші 16 років. Молоді люди, котрі успішно закінчили курс середніх учбових закладів (учительських семінарій та гімназій) зараховувалися без екзамену, а інші мали складати іспит. Бажаючі поступити «своєкоштными пансіонерами» сплачували 150 рублів і 50 рублів при вступі до навчального закладу [1, с. 409].

Глухівський учительський інститут, згідно з «Положенням про учительські інститути» від 31 травня 1872 р., був закритим навчальним закладом із трирічним терміном навчання, де майбутнім учителям міських училищ надавалися «необхідні наукові знання з навчальних предметів курсу початкових училищ, а з іншого боку – практичні вміння у викладанні» [2, с. 556]. Вузкої спеціалізації учителів у інституті не було. Випускники могли викладати практично всі навчальні предмети, включаючи історію. Самі студенти обирали напрям або гуманітарних, або математичних наук.

Відповідно до Тимчасових навчальних планів і програм 1876 р. в учительських інститутах загальна і російська історія відносилися до обов'язкових предметів разом із педагогікою, Законом Божим, російською і церковнослов'янською мовами, арифметикою, основами алгебри та геометрії, географією, кресленням, малюванням, чистописанням, гімнастикою. До необов'язкових відносились співи та ручна праця, яка викладалася з 1888 р.

На вивчення історії, згідно з навчальним розписом 1891 р., для I–III класів відводилось 180 годин на рік, тоді як на російську мову – 360 год., арифметику – 330 год., природознавство та креслення – по 300 годин [3]. У наступні роки кількість занять з історії зменшувалась. Зокрема, в учительських інститутах давня (історія Єгипту, Близького Сходу та Греції з Римом) та середньовічна історія Близького Сходу (світу ісламу) та християнської Європи вивчалася у 1 класі, а нова історія Європи – у другому [4, с. 44–45]. Курс «русской» історії починався з епохи Київської Русі і тривав до XVIII ст. – епохи модернізації за Петра I та Катерини II з акцентами на розпад Русі на «північно-західну» та «південно-західну», «повстання Б. Хмельницького, вирішення «малоросійського питання» за Федора Олексійовича та повернення «западно-русских земель» за Катерини II [4, с. 49].

Викладачами та студентами уже у перші роки існування навчального закладу було створено фізичний та природничо-географічний кабінети, зібрано колекцію історичних та географічних карт, моделей, картин, обладнано клас ручної праці з майстернями [5, с. 4].

Дослідниця Л. Задорожна визначає хронологічно першим початковим етапом існування інституту 1874–1907 рр., характеризуючи його наявністю організаційних труднощів та незначною кількістю наукових праць викладачів [6]. Система професійної підготовки майбутніх учителів була побудована таким чином, що викладачі інституту, крім навчання ще й як наставники (куратори), супроводжували розвиток своїх вихованців від моменту їхнього вступу до закінчення інституту. Правила для студентів передбачали, крім навчання, підтримання чистоти й тиші в аудиторіях, додержання правил ввічливості та пристойності.

Перший директор Глухівського учительського інституту Олександр Белявський (1874–1894) багато уваги приділяв організації навчального процесу новоствореного вишу, зосереджуючи увагу викладачів на упровадженні нових досягнень психолого-педагогічної науки і, зокрема, ідей педагога К. Ушинського щодо формування у студентів глибоких знань педагогіки та методики викладання власного предмета, вивчення та узагальнення досвіду роботи кращих учителів народних шкіл, які також проходили при інституті курси перепідготовки.

За ініціативою директора педагогічна рада інституту неодноразово зверталась до Міністерства народної освіти з клопотанням: «Організувати навчання так, щоб педагогічні дисципліни займали центральне місце в інститутському курсі; щоб до цього курсу було введено як самостійні предмети психологію, логіку, гігієну, педагогіку із загальною дидактикою та училищезнавством, історію педагогічних течій» [7, с. 41].

Щоденна освітня діяльність майбутніх учителів передбачала після відвідання усіх занять додаткову дослідницьку роботу спільно з викладачами до пізнього вечора. Тому у них не залишалось часу для неорганізованого дозвілля чи бешкетування. Викладачі були ознайомлені з особистостями вихованців, контролювали їхню поведінку. Зокрема, попечитель Київського навчального округу у своєму звіті про діяльність інституту за 1885 р. зазначав: «Завдяки гарному методу викладачів та рідкісним змінам у їх складі вдалося встановити правильні педагогічні взаємини між викладачами та студентами» [8, с. 4].

У січні 1894 р. в інституті працювали 11 викладачів, а навчалось 53 учні: у 1-му класі – 22, 2-му – 14, 3-му – 17 [9, с. 6]. Також, для покращення рівня викладання методики при Глухівському інституті у 1890х рр. функціонував відділ навчальних «пособій» [10, с. 7].

З 1907 р., на думку Л. Задорожної, починається другий період розвитку, що існував до 1915 р., який характеризувався великою кількістю ідей педагогічної майстерності у наукових працях викладачів та наявністю пильної уваги директора інституту до цієї проблеми. Саме у цей період побачив світ підручник «Наукові основи педагогіки», створений колективом вихованців на чолі з викладачем педагогіки та історії, директором інституту Іваном Андрієвським (1894–1905), що був викладачем історії.

Свою діяльність викладачі інституту будували у відповідності до ідеї енциклопедизму вчителя, згідно з якою майбутнього педагога знайомили не лише з предметом викладання та його методикою. Так, випускник вишу письменник С. Сергєєв-Ценський в одному з листів у 1948 р. до ректора Глухівського педагогічного інституту Г. Сапітона зазначав, що навчальний курс був широким і з нього виходили справжніми енциклопедистами [11, с. 4].

Більше уваги на вдосконалення освітнього процесу, оновлення навчального плану, педагогічну і психологічну підготовку майбутніх учителів здійснював директор інституту Митрофан Григорєвський (1909–1913). У 1909 р. було ство-

рено педагогічний музей. За наступні вісім років зріс фонд науково-методичної літератури музею з 311 назв у 1911 р. до 1933 у 1917 р. (від 347 до 2307 томів відповідно), а наочних посібників – із 243 одиниць до 429 [12, с. 11].

У цей час було уведено до інститутського курсу методики ряду предметів, серед яких була й історія, затверджена постановою з'їзду директорів учительських інститутів і семінарій, що відбувся 1619 червня 1910 р. у м. Києві [13, с. 12]. Методика викладалася з другого класу спочатку як складова нової історії, а у 3-у класі – як складова російської історії [4, с. 83].

На з'їзді директорів учительських інститутів та семінарій у 1910 р. відзначався високий рівень проведення практики: «...Кожний вихованець у Глухівському вчительському інституті протягом навчального року дав 4 уроки граматики, 3–4 пояснювального читання, 3–4 арифметики, 3–4 геометрії, географії, історії, природознавства, фізики...» [14, с. 36]. Це було більше, ніж в інших учительських інститутах України.

У 1912 р. було скорочено кількість практичних уроків із 3 до 2 годин на день, а вивільнені 6 уроків заміщені уроками Закону Божого, педагогіки, російської мови, математики, фізики та історії. При викладанні цих предметів присікла увага приділялася саме методиці [13, с. 429].

У цей час у Глухівському інституті було започатковане так зване «спільне викладання», коли найкращі студенти старших курсів залучались викладачами для демонстрації дослідів чи проведення фрагментів уроків зі студентами молодших курсів, удосконалюючи їхній професійний досвід.

Також у 1912–1913 рр. були підготовлені та видані два «Щорічники Глухівського учительського інституту» [13; 15] за редакцією директора М. Григоревського. Викладачі інституту, чоловічої та жіночої гімназій заохочувались писати наукові і методичні статті, читати нову педагогічну літературу. Побачили світ багато методичних статей та розробок викладачів М. Григоревського, С. Криловського, В. Голубєва та, зокрема, К. Пискуна про запровадження початкового курсу вітчизнознавства у методичній розробці «Місто Глухів і Глухівський повіт», що передбачав ознайомлення учнів з широким світом із класу, будинку училища, вулиці, сусідніх вулиць, історії будинків, установ, людей, міста, повіту [16, с. 264–270]. Крім наукових статей у «Щорічниках» також публікували свої реферати студенти 2-го класу, демонструючи знання фактичного матеріалу та вміння використовувати навчальну літературу, критично опрацьовуючи історичну інформацію [17].

Активна методична й наукова робота в інституті серед викладачів та студентів, які використовували різноманітні засоби та методи контролю, перевірки знань, умінь та навичок студентів, безперечно, суттєво збагатили на початку ХХ ст. передову педагогічну теорію та практику формування у майбутніх вчителів професійної компетентності. На думку О. Курка, Глухівський учительський інститут до 1917 р. стає авторитетним осередком методичної діяльності [18].

Професійною компетентністю прийнято вважати сукупність знань, умінь, навичок, особистісних якостей май-

бутнього фахівця, необхідних для забезпечення ефективної професійної діяльності, включаючи взаємопов'язані структурні складові: мотиваційну (пізнавальні, професійні і творчі мотиви); когнітивну (знання з історії, методики викладання); діяльнісну (досвід інтелектуальної та пізнавальної творчої діяльності); ціннісно-рефлексивну (самооцінка власних можливостей, переконань з прагненням до саморозвитку, професійного самовдосконалення) та емоційно-вольову [19, с. 61]. При чому, цей процес у майбутніх учителів історії відбувається за умови засвоєння теоретичних основ, засобів і методів виконання професійних завдань; вміння аналізувати, прогнозувати свою діяльність та самостійно обирати засоби та способи дії в певних конкретних ситуаціях; здатності до саморозвитку та самореалізації, за умов опанування сучасних наукових досягнень та їх впровадження, і позитивного ставлення до своєї майбутньої професійної діяльності [20, с. 250].

Необхідно зазначити, що активна методична діяльність керівництва, педагогічного складу та студентів Глухівського учительського інституту включала широкий арсенал передових для того часу методів, прийомів та засобів, що якісно формували професійну компетентність майбутніх учителів історії, та залишаються актуальними і у наш час. У інституті скрупульозно слідкували за методичними новаціями тодішніх учених і практиків. При чому, за період із 1860-х до 1890-х рр. у науковий обіг було введено лише кілька праць М. Стасюлевича, М. Карєєва, О. Кролюницького, М. Покотила.

І лише у 1910-х роках активізувалось упровадження методичних новацій та узагальнення методичної системи викладання навчальних предметів. Більшість методичних посібників цього періоду Б. Влахопулова, Я. Кульжинського, Д. Маркова, С. Сингалевича, С. Троїцького, В. Уланова, а також дореволюційні програми з методики історії, у тому числі й для учительських інститутів, передбачали вивчення трьох блоків: з'ясування відмінностей між історією як наукою і навчальною дисципліною, співвідношення між загальноросійською та всесвітньою історією; характеристика методів розташування та викладу історичного матеріалу (хронологічно-регресивний, хронологічно-прогресивний, реальний) й відповідні прийоми викладу історії (акроаматичний та катехізичний); огляд посібників, белетристики, виокремлення місця наочності (карт, атласів), хронології, задачників при вивченні історичного матеріалу, а також підготовка вчителя до уроку [4, с. 85–86].

Таким чином, методична робота у Глухівському учительському інституті включала формування усіх складових предметно-історичної компетентності. При чому, поглиблення знань та покращення засвоєння історичної інформації починалася вже з екзаменів. Із 1884 р. замість білетної системи екзаменів було запроваджено фронтальні бесіди викладача з групою, де кожний студент мав змогу якнайкраще презентувати свої знання. Тобто, екзамени проводилися в інтерактивній формі. Випускник 1910 р. О. Карпекін згадував, що на вступних іспитах вимагали добрі знання хронології та карт з номенклатурою [21, с. 4].

Крім формування хронологічної компетентності багато уваги приділялось й просторовій. Дослідник В. Крижанівський [22] звертає увагу на активне використання в освітньому процесі вишу історичних карт та «пособій» Йордана та Н.Н. Торнау.

У 1906/07 н. р. був здійснений перехід від урочої системи до лекційно-репетиторської, що підняло рівень зацікавленості слухачів через раціональніше використання навчального часу. Не менше працювали над формуванням інформаційної компетентності через інтенсивне використання хрестоматій, що вважалося передовим методом на той час [4, с. 35]. Також у звіті за 1891 р. зазначалося, що «на уроках історії особлива увага приділялася діячам, які можуть служити для вихованців за зразок честі, справедливості, любові до Батьківщини, вірності дому та самовідданості» [10, с. 11].

Безперечно, значна увага приділялася формуванню логічної та аксіологічної компетентностей через виокремлення причинно-наслідкових зв'язків [23, с. 12] та проведення спільної дискусії з метою вироблення студентами певних висновків із проблеми. За спогадами О. Карпекіна, викладач педагогіки та психології М. Григоревський пропонував висловитися з певного питання слухачам інституту [21, с. 17–18].

Вивчення історичного матеріалу проходило й у позаурочний час. Директор М. Григоревський увів у практику аналіз студентами 3-го класу наявної науково-методичної літератури в музеї та підготовку рефератів, що готувались ще у 1890-ті рр. (наприклад, «Історія міста Глухова» [24, с. 12]). Склалася традиція, коли студенти на першому та другому році навчання писали по 5 рефератів, на третьому – 3. На спеціальних педагогічних засіданнях під головуванням директора або викладача майбутні учителі виступали з доповідями, у яких аналізували посібники та наочні підручники або складали бібліографічні вказівники з історії [12, с. 9–11].

Важливу роль для формування професійної компетентності майбутніх учителів відігравала педагогічна практика для слухачів 3-го класу, якою керував учитель міської школи при інституті. Вона складалася з декількох етапів. Спочатку (у вересні) вихованці випускного класу щодня відвідували уроки учителів міського училища, яке було відкрите при інституті в 1876 р. Вони обговорювали їх та аналізували у вигляді коротких письмових робіт. У жовтні вихованці проводили «пробні уроки», що не оцінювались, але давали значний досвід. Із листопада до квітня вони складали конспекти уроків та проводили «залікові» уроки, звітні заняття, де були присутні методисти інституту. Уроки завершувалися груповими консультаціями. Звітні уроки проводились у присутності студентів даної групи, учителя класу і викладача-методиста.

Вихованці також відвідували педагогічний музей, писали реферати, вели спостереження за учнями та складали їхні характеристики. Також проводились педагогічні конференції, де розглядалися пробні уроки [13, с. 12].

Після закінчення учительського інституту кожний практикант-стажист ще рік працював на посаді вчителя старших

класів міського училища, але уроки, проведені у цей час, мали екзаменаційний характер – на них, окрім інших студентів, учителя і викладача мав бути присутнім і директор інституту з попереднім затвердженням конспекту уроку.

Під час практики студенти інституту робили психолого-педагогічні спостереження за учнями міського училища. Потім, на основі зроблених спостережень, у ході вакацій (канікул) складали характеристики, які подавалися на перевірку директору інституту. Це було результатом сформованості достатнього і високого рівнів логічної та аксіологічної компетентностей у ході розвитку аналітичного мислення, спостережливості, відповідального ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Отож, у системі історичних дисциплін Глухівського учительського інституту у 1874–1914 рр. під час викладання історії та методики склалася ефективна система формування професійної компетентності у майбутніх учителів історії, елементи якої можуть застосовуватись і у наш час. Виходячи з цього, дане питання має перспективи подальшого розвитку.

ДЖЕРЕЛА

1. Объявление от начальства Киевского ученого округа. *Циркуляр по Управлению Киевским Учебным Округом*. 1874, № 8. Киев, 1874.
2. Рождественский С.В. Исторический обзор деятельности Министерства народного просвещения. 1802–1902 гг. Санкт-Петербург : Издание Министерства народного просвещения, 1902. 785 с.
3. Глуховский учительский институт. Ведомость № 4. Отчет попечителя Киевского учебного округа о состоянии мужских гимназий и прогимназий за 1891 год. Киев : Типо-Литография И.Н. Кушнерев и К, 1892. 13 с.
4. Краткая методика истории С. Троицкого. Казань : Издание книжного магазина М.А. Голубева, 1914. 86 с.
5. Задорожна-Княгиницька Л. «Провінційний університет для бідних»: Глухівський вчительський інститут 1874–1917 рр. *Українознавство*. 2008. № 4. С. 174–178.
6. Задорожна Л.В. Особливості підготовки майбутніх вчителів у Глухівському учительському інституті (1874–1917 рр.). *Придніпровський науковий вісник*. Сер. «Педагогіка». 1998. № 102 (169). С. 42–46.
7. Протоколи засідань Педагогического Совета Глуховского учительского института (1878–1900 гг.) Матеріали музею Глухівського державного педагогічного університету. Оп. 1–26.
8. Глухівський державний педагогічний інститут / Белашов В.І., Гурець М.П., Заїка В.В. та ін. Суми : ВВП «Мрія». ЛТД, 1994. 80 с.
9. Отчет попечителя Киевского учебного округа о состоянии Глуховского учительского института и учительских семинарий за 1893 г. Киев : И.Н. Кушнерев и К°, 1894. С. 5–14.
10. Отчет попечителя Киевского учебного округа о состоянии мужских гимназий и прогимназий. Отчет попечителя Киевского учебного округа о состоянии учебных заведений округа за 1891 г. Киев : Типо-Литография И.Н. Кушнерев и К, 1892. 42 с.
11. Гнатюк Л. В. Становление личности С. Н. Сергеева-Ценского – педагога. С. Н. Сергеев-Ценский – выдающийся писатель-академик (к 110летию со дня рождения). *Тезисы Доклада научно-практической конференции*. Глухов, 1985. С. 3–5.
12. Сапитон Г.Л. Музей Глуховского учительского института (1909–1917 гг.) Матеріали музею Глухівського державного педагогічного університету. Оп. 1–29.
13. Ежегодник Глуховского учительского института. Год I. / под редакцией М.С. Григоревского. Киев : Лито-типогр. Т-ва И.Н. Кушнерев и К, 1912. 435 с.
14. Съезд директоров учительских институтов и учительских семинарий Киевского учебного округа. Киев, 1913. 254 с.
15. Ежегодник Глуховского учительского института; Год II. / под ред. М. С. Григоревского. Год втор. Киев : Типогр. т-ва И.Н. Кушнерева и К°, 1913. 510 с.
16. Пискун К. Начальный курс родоношения в методической разработке (г. Глухов и Глуховский уезд.). Ежегодник Глуховского учительского института. Год I. / под ред. М.С. Григоревского). Киев : Типография И.Н. Кушнерева и К., 1912. 435 с.
17. Задорожна Л.В. Ідеї педагогічної майстерності в діяльності Глухівського вчительського інституту (1874–1917 рр.): автореф. дис. к. п. н.: 13.00.01. Луганськ, 2000. 22 с.

18. Курок О.І. Духовні світочі Глухівського освітництва. *Сіверщина в контексті історії України*. Матеріали 6-ї наук.-практ. конф.-ї: зб. наук. пр. Суми, 2007. С. 159–160.

19. Гриценко А.П. Особливості структури професійної компетентності майбутніх учителів історії в інформаційному суспільстві. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Сер. 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 68: зб. наук. пр. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. С. 61–64.

20. Гриценко А. Умови формування професійної компетентності в педагогічній практиці підготовки майбутніх учителів історії. *Наукові записки БДПУ*. Сер.: Педагогічні науки. Вип. 1. Бердянськ: БДПУ, 2019. С. 245–254.

21. Карпекин А.А. Глуховский учительский институт. Воспоминания бывшего слушателя института. Тетрадь 2. 23 с. (рукопис)

22. Крижанівський В.М. Історія в системі навчальних дисциплін Глухівського учительського інституту (1874–1914 рр.). *Сіверщина в історії України*: зб. наук. пр. Київ, Глухів, 2017. Вип. 10. С. 310–312.

23. Марков Д.А. Записки по методике истории и географии. Москва: Типо-Литография Товарищества И.Н. Кушнарев и К, 1912. 141 с.

24. Глуховский учительский институт и учительские семинарии. Отчет попечителя Киевского учебного округа о состоянии учебных заведений округа за 1894 г. Киев, 1895. 16 с.

Kurok O.I., Hrytsenko A.P. Experience of forming the professional competence of future history teachers at the Hlukhiv Teacher's Institute in 1874-1917

The author of the article analyzed the history of the development of the Hlukhiv Teachers' Institute from the time of its creation until 1917 through the lens of methodical activity of its teachers and students of the institution. In the course of consideration of this issue the experience of forming the professional competence of future history teachers studying in higher education is presented. Attention is drawn to the fact that the teaching methods of the time were introduced at the Teachers' Institute of that time in the formation of subject-historical competences, which are still relevant today.

The Hlukhiv Teacher Training Institute was a closed educational institution with a three-year term of study, where general and Russian history were relevant to compulsory subjects. Since the early years, much attention has been paid to organizing the educational process, introducing new achievements in psychology and pedagogy, studying and generalizing the experience of the best teachers of public schools.

There were active methodological and scientific work among teachers and students at the Institute. It was significantly enriched in the early twentieth century. advanced pedagogical theory and practice of formation of future teachers of professional competence. It is considered to be a set of knowledge, skills, personal qualities of a future specialist, necessary to ensure effective professional activity, including interconnected structural components. Methodical work at the Hlukhiv Teacher's Institute included the formation of all components of subject-historical competence.

The examples confirmed the need for future teachers to develop a history of general pedagogical skills, including pedagogical communication, the ability to exercise control, independent work skills and the ability for pedagogical creativity and improvisation, as well as the need for professional pedagogical training.

Key words: Hlukhiv Teacher's Institute, professional competence, future teachers, professional training

REFERENCES

1. Objavlenie ot nachal'stva Kyivskogo uchenogo okruga (1874). [Announcement from the authorities of the Kyiv scientific district]. *Cirkuljar po Upravleniju Kyivskim Uchebnym Okrugom*, 8. [in Russian].
2. Rozhdestvenskij, S.V. (1902). *Istoricheskij obzor dejatel'nosti Ministerstva narodnogo prosveshhenija. 1802-1902 gg.* [Historical overview of the activities of the Ministry of Education. 1802-1902]. St. Petersburg: Izdanie Ministerstva narodnogo prosveshhenija. [in Russian].
3. Hlukhivskij uchitel'skij institut. (1892). *Vedomost' № 4*. [Hlukhiv Teachers Institute]. *Otchet popечitelja Kyivskogo uchebnogo okruga o sostojanii mužskih gimnazij i progimnazij za 1891 god*. Kyiv: Tipo-Litografija I.N. Kushnarev i K. [in Russian].
4. *Kratkaja metodika istorii S. Troickogo (1914)*. [A brief methodology of the history of S. Troitskyj]. Kazan': Idanie knizhnogo magazina M.A. Golubeva. [in Russian].
5. Zadorozhna-Kniahnytska, L. (2008). «Provintsiiinyi universytet dlia bidnykh»: Hlukhivskij vchytelskij instytut 1874–1917 rr. [Provincial University for the poor: Hlukhiv Teacher's Institute 1874–1917]. *Ukrainoznavstvo*, 4, 174–178. [in Ukrainian].
6. Zadorozhna, L.V. (1998). Osoblyvosti pidhotovky maibutnykh vchyteliv u Hlukhivskomu uchytelskomu instytutu (1874–1917 rr.) [Features of future teacher training at the Hlukhiv Teacher's Institute (1874–1917)]. *Prydniprovskij naukovyj visnyk*, 102 (169), 42–46. [in Ukrainian].
7. Protokoly zasedanij Pedagogicheskogo Soveta Hlukhivskogo

uchitel'skogo instituta (1878–1900 gg.) [Minutes of meetings of the Pedagogical Council of the Hlukhiv Teachers' Institute (1878–1900)]. *Materiali muzeju Hlukhiv'skogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu*. Op. 1–26. [in Russian].

8. *Hlukhivskij derzhavnyi pedahohichnyi instytut. (1994)*. [Hlukhiv State Pedagogical Institute]. Sumy: VVP „Mria.” LTD. [in Ukrainian].

9. *Otchet popечitelja Kyivskogo uchebnogo okruga o sostojanii Hlukhivskogo uchitel'skogo instituta i uchitel'skih seminarij za 1893 g. (1894)*. [Report of the trustee of the Kyiv school district on the state of the Hlukhivsky teacher training institute and teacher seminaries in 1893]. Kyiv: I.N. Kushnerev i K°, 514. [in Russian].

10. *Otchet popечitelja Kyivskogo uchebnogo okruga o sostojanii mužskih gimnazij i progimnazij. (1892)*. [Report of the trustee of the Kyiv school district on the state of male gymnasiums and gymnasiums]. *Otchet popечitelja Kyivskogo uchebnogo okruga o sostojanii uchebnyh zavedenij okruga za 1891 g.* Kyiv: Tipo-Litografija I.N. Kushnarev i K. [in Russian].

11. Gnatjuk, L. V. (1985). Stanovlenie lichnosti S.N. Sergeeva-Censkogo – pedagoga. [The formation of personality of S.N. Sergeev-Tsensky – a teacher]. *S.N. Sergeev-Censkij - vydajushhij pisatel'-akademik (k 110-letiju so dnja rozhdenija). Tезisы doklada nauchno-prakticheskoy konferencii*, 35. Hlukhiv. [in Russian].

12. Sapiton, G.L. Muzej Hlukhivskogo uchitel'skogo instituta (1909–1917 gg.) [Museum of the Hlukhiv Teachers' Institute (1909–1917)]. *Materiali muzeju Hlukhiv'skogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu*. Op. 1–29. [in Russian].

13. *Ezhegodnik Hlukhivskogo uchitel'skogo instituta. (1912)*. [Yearbook of the Hlukhiv Institute of Teachers]. God I. Kyiv: Lito-tipogr. T-va I.N. Kushnerev i K. [in Russian].

14. *S'yezd direktorov uchitel'skih institutov i uchitel'skih seminarij Kievskogo uchebnogo okruga (1913)*. [Congress of directors of teacher training institutes and seminaries of the Kyiv educational district]. Kyiv. [in Russian].

15. *Ezhegodnik Hlukhivskogo uchitel'skogo instituta. (1913)*. [Yearbook of the Hlukhiv Institute of Teachers]. Kyiv: Tipogr. t-va I. N. Kushnereva i K°. [in Russian].

16. Piskun, K. (1912). *Nachal'nyj kurs rodnovedenija v metodicheskoy razrabotke (g. Hlukhiv i Hlukhivskij uезд)*. [An elementary course in homeland science in methodological development (the town of Hlukhiv and the Hlukhivsky district.)]. *Ezhegodnik Hlukhivskogo uchitel'skogo instituta*. God I. Kyiv: Tipografija I. N. Kushnerjova i K. [in Russian].

17. Zadorozhna, L.V. (2000). *Idei pedahohichnoi maisternosti v diialnosti Hlukhivskoho vchytelskoho instytutu (1874–1917 rr.)*: [Ideas of pedagogical mastery in the activity of Hlukhiv Teacher's Institute (1874–1917)]. (Extended abstract of Candidate's thesis). Luhansk. [in Ukrainian].

18. Kurok, O.I. (2007). *Dukhovni svitochi Hlukhivskoho osvitanstva. [Spiritual Lights of the Hlukhiv Education]. Sivershchyna v konteksti istorii Ukrainy*, pp. 159-160. Sumy. [in Ukrainian].

19. Hrytsenko, A.P. (2019). Osoblyvosti struktury profesiinoi kompetentnosti maibutnykh uchyteliv istorii v informatsionomu suspilstvi. [Features of the structure of professional competence of future history teachers in the information society]. *Naukovyj chasopys Natsionalnoho pedahohichnogo universytetu im. M.P. Drahomanova*. Series. 5, issue 68, pp. 61–64 Kyiv: Publ. NPU im. M. P. Drahomanova. [in Ukrainian].

20. Hrytsenko, A. (2019). Umovy formuvannia profesiinoi kompetentnosti v pedahohichnij praktysii pidhotovky maibutnykh uchyteliv istorii. [Conditions of professional competence formation in pedagogical practice of preparation of future history teachers]. *Naukovij zapysky BDP*, issue. 1, pp. 245–254. Berdiansk: BDP, [in Ukrainian].

21. Karpekin, A.A. Hlukhivskij uchitel'skij institut. [Hlukhiv Teachers Institute]. *Vospominanija byvshego slushatelja instituta*. Tetrady 2. [in Russian].

22. Kryzhanivskij, V.M. (2017). *Istoriia v systemi navchalnykh dystyplin Hlukhivskoho uchytelskoho instytutu (1874–1914 rr.)* [History in the Hlukhiv Teacher Training Institute (1874–1914)]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy*, issue. 10, pp. 310–312 Kyiv, Hlukhiv. [in Ukrainian].

23. Markov, D.A. (1912). *Zapiski po metodike istorii i geografii. [Notes on the methods of history and geography]*. Moscow: Tipo-Litografija Tovarishhestva I.N. Kushnarev i K. [in Russian].

24. Hlukhivskij uchitel'skij institut i uchitel'skie seminarii (1895). [Hlukhiv Teachers' Institute and Teachers' Seminars]. *Otchet popечitelja Kyivskogo uchebnogo okruga o sostojanii uchebnyh zavedenij okruga za 1894 g.* Kyiv. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 05.02.2020 р.
Рекомендована до друку 10.03.2020 р.

